

NATO'NUN SURIYE STRATEJİSİ

MUSTAFA KİBAROĞLU*

GİRİŞ

21. yüzyılın ikinci on yılına girerken Ortadoğu'da demokratik olmayan rejimlerin, diktatörlüklerin yıkılmasıyla sonuçlanan toplumsal gelişmeler, bölge halkları nezdinde geleceğe yönelik büyük umutların yeşermesine imkan vermişti. Ancak Arap Baharı olarak adlandırılan bu süreç, böylesi radikal bir değişime direnç gösteren rejimlerin ve onlara bölge içinden ve dışından destek veren güçlerin varlığı sebebiyle kısa sürede umutların yitirilmesine, şiddetli çatışmaların yaşanmasına, büyük yıkımlara, yüz binlerce insanın hayatını kaybetmesine ve milyonlarcasının evlerini, şehirlerini hatta ülkelerini terk etmelerine yol açtı. Trajik sonuçları olan, kimilerine göre “Arap Kışı” olarak nitelendirilmesi gereken bu süreçten olumsuz anlamda en fazla etkilenen ve bir türlü istikrara kavuşamayan ülkelerin başında hiç şüphesiz Libya ve Suriye gelmektedir.¹ Suriye ile 911 km'lik sınırı olan Türkiye de, bu ülkede yaşanan iç savaş ve onun yol açtığı insanlık dramının çok yönlü etkilerini derinden hissetmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla uzun süre Fransız mandası altında yönetilen Suriye toprakları içinde kalan Hatay'ın 1939'da Türkiye'ye katılması ve bu durumun daha sonra bağımsızlığını kazanan Suriye tarafından hiçbir zaman hazmedilmemiş olması, daha yakın dönemde özellikle 1970'li yıllardan itibaren Fırat Nehri üzerine Türkiye'nin barajlar inşa etmeye başlaması, sonrasında Şam yönetiminin Ankara'ya karşı faaliyet içinde olan ASALA ve PKK gibi terör örgütlerine her türlü desteği vererek bir tür “örtülü savaş”

¹ Arap dünyasında başlayan halk hareketlerini birçoklarının aksine “Arap Kışı” olarak tanımlayan ilk kişi Arap Ligi Genel Sekreter Yardımcısı Ürdün'lü diplomat Wael Al Assad olmuştur. “Pugwash Conferences on Science and World Affairs”, Berlin, 1-5 Temmuz 2011.

* Prof. Dr., MEF Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.

yürütmesi gibi sebeplerle –yakın geçmişteki birkaç yıllık iyi ilişkiler dönemi dışında– Suriye ile Türkiye arasındaki ilişkilerin çok uzun yıllar boyunca dostane olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Günümüzde yaşanmakta olan sorunun kalıcı bir çözüme ulaşmasının önünde tarih ve coğrafyadan kaynaklanan sorunlar bulunmakta olduğunu da akılda tutmak gerekir. Bu durumun yalnız Türkiye'nin değil, üyesi bulunduğu NATO İttifakı'nın tutumunu da derinden etkilediği gözlemlenmektedir. Kuzey Atlantik İttifakı'nın askeri güç bakımından en önemli ülkelerinden biri olan Türkiye'nin, Soğuk Savaş yıllarında da sorunlar yaşadığı Suriye ile olan ilişkilerinde NATO'nun güçlü bir desteğini gördüğünü söylemek ise mümkün değildir. Aksine Türkiye'nin Şubat 1952'de katıldığı NATO üyeliği, nükleer süper güç konumunda olan kuzey komşusu Sovyetler Birliği'ne karşı etkili bir caydırıcılık sağlarken, güney komşusu Suriye'nin terör örgütlerine destek vermesini engelleyecek bir imkan vermemiştir. Soğuk Savaş dönemi boyunca yaşanan bu durum, İttifak'ın kurucu ülkeleri tarafından 4 Nisan 1949'da imzalanan Washington Antlaşması'nda öngörülmeven bazı jeopolitik ve jeostratejik değerlendirmelerden kaynaklanmıştır.

Benzeri bir tutumun müttefiklerin önemli bir kısmı tarafından bugün yaşanmakta olan gelişmeler karşısında da kısmen sürdürülmekte olduğu görülmektedir. Türkiye'nin Suriye'deki istikrarsız ortama bir son vermek yönündeki önerilerinin İttifak'ın önde gelen ülkeleri tarafından, çeşitli mülahazalarla ya hiç dikkate alınmak istenmemesi ya da çok gecikerek ve kısıtlı ölçüde benimsenmesi, iç savaş ortamına Şam rejiminin yanında güçlü askeri imkanlarıyla dahil olan Rusya'nın sorunu daha da içinden çıkılmaz hale getirmesine yol açmıştır.

Bütün bunlar dikkate alındığında bu yazının amacı, aklın ve mantığın gereği olarak sahip olduğu güçlü askeri ve lojistik imkan ve kabiliyetleri ile Suriye'de yaşanan sorunun çözümü için müttefiki Türkiye ile birlikte aktif bir şekilde sürece dahil olması gere-

ken NATO'nun, neden ve nasıl bugüne kadar kararlı bir tutum takınmamış olduğunu anlamaya ve açıklamaya çalışmaktır.

Bu amaca yönelik olarak önce NATO'nun küresel siyasetteki yeri ve Ortadoğu bölgesine yönelik bugüne kadarki tutumu tanımlanacak, ardından Suriye krizi özelinde İttifak'ın izlediği stratejinin Türkiye'nin güvenliğine ve dış politikasına ne gibi etkileri olduğu değerlendirilecektir.

NATO'NUN KÜRESEL SİYASETTEKİ YERİ VE ORTADOĞU'YA YÖNELİK HEDEFLERİ

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasını takip eden süreçte, NATO iki önemli sürecin içine girdi. Bunlardan birincisi “genişleme” süreci idi. Aralarında eski Varşova Paktı üyesi ülkelerin de bulunduğu Orta ve Doğu Avrupa coğrafyasını büyük oranda içine katacak şekilde İttifak'ın “doğuya genişlemesi süreci” yaşandı. Doğuya genişleme sürecinin paralelinde dünyanın hemen her bölgesindeki birçok ülke ile gerçekleştirilen ortaklık (*partnership*) antlaşmaları ile NATO'nun etki alanı küresel boyuta ulaştı demek yanlış olmaz.

İttifak'ın içine girdiği ikinci önemli süreç ise “dönüşüm” süreci olmuştur. Soğuk Savaş döneminde belirli bir coğrafya ve düşmandan algılanan tanımlanabilir bir tehdide göre “alan savunması” anlayışıyla geliştirilmiş ve konuşlandırılmış müttefik kuvvet yapısından, Soğuk Savaş sonrasında tanımlanması zor, imkan ve kabiliyetleri ile niyetleri hakkında net bilgiye sahip olunmayan terör şebekelerinin ortaya koyduğu tehdide karşı etkili olabilecek kuvvet yapısına geçmek ve küresel boyutta konuşlanmak süreci halen devam etmektedir. Karargahı ABD'nin Virginia eyaletindeki Norfolk'ta bulunan Müttefik Dönüşüm Komutanlığı'nın en önemli sorumluluğu küresel boyutlu bir tehdide dönüşen terörizmle mücadeledir.

Dünya üzerinde terörizmden en fazla etkilenen bölgelerin başında gelen Ortadoğu'da NATO'nun İttifak olarak konuşlanması

henüz söz konusu değildir. Ancak askeri imkan ve kabiliyetleri dikkate alındığında NATO'nun en güçlü ülkelerinden biri olan Türkiye'nin hem coğrafi konumu hem de son yıllarda izlediği dış ve güvenlik politikaları sebebiyle, Ortadoğu bölgesindeki güvenlik sorunlarından etkilenen bir konumda olmasının İttifak açısından da önem arz ettiğini not etmek gerekir.

Daha yakın bir bakış açısıyla konuya yaklaşıldığında Suriye'de 2011 yılı başlarından itibaren yaşanan iç savaş hem bu ülkeyi hem de çevresinde yarattığı çok yönlü güvenlik sorunlarıyla Türkiye'yi derinden etkilemekte olduğu görülmektedir. Nitekim bu etkileşim sonucu Türkiye ile Suriye arasında zaman zaman ciddi güvenlik sorunları yaşanmıştır. Haziran 2012'de bir Türk askeri uçağının Suriye açıklarında Doğu Akdeniz'de düşürülmesi sonrasında NATO da konuya müdahil olmuş ve Türkiye'ye yönelik olası hava saldırılarına karşı önlem olarak müttefik ülkeler Türkiye topraklarına gelişmiş hava savunma sistemleri konuşlandırmışlardır.²

NATO'nun en güçlü üyesi ABD de gerek Suriye'de bulunan kimyasal silah stokunun yok edilmesi gerekse DAİŞ ile mücadele kapsamında Ortadoğu'da belli oranda askeri ama daha ziyade siyasi ve diplomatik bir mevcudiyet göstermektedir. 2015 yılı sonları itibarıyla ABD'de başkanlık seçimi sürecine girilmiş olduğundan dolayı bu ülke yönetiminin 2016'nın bahar aylarında en öncelikli gündem konusu Suriye'de yaşanan iç savaş olmasa da gerek ABD'nin gerekse NATO'nun bölge ile bağlantılı en temel hedefi istikrar ve bölge barışının sağlanması olmaktadır.

Bölgesel barış ve istikrarın önünde ise başta Filistin sorunu olmak üzere birçok temel sorun olmakla beraber, bunlardan en aciliyet gerektireni Suriye'deki iç savaşın sona erdirilmesi ve bu kargaşa ortamından istifade eden DAİŞ terörünün önlenmesi hedefleridir. NATO'nun içinden geçmekte olduğu dönüşüm ve küresel boyutta

² "Türkiye'ye Patriot Füzeleleri Gönderiliyor", BBC Türkçe, 4 Aralık 2012.

terörle mücadele stratejileri bakımından bu iki konu öncelikli olarak İttifak'ın gündeminde bulunmaktadır.

NATO bünyesinde son yirmi yıldır yaşanmakta olan dönüşüm süreci ve müttefik ülkelerin askeri imkan ve kabiliyetlerinin küresel terörle etkin mücadele edecek şekilde yeniden yapılandırılması sadece şimdi sayıları 28'e çıkmış olan İttifak'a üye ülkeler nezdinde yaşanan bir süreç değildir. NATO sonuç itibarıyla Kuzey Atlantik bölgesi olarak tanımlanan, ABD ve Kanada ile birlikte Avrupa ülkelerini kapsayan, dünya coğrafyasının ancak bir kısmında bulunan ülkelerden müteşekkil bir ittifak konumundadır. Ancak küresel bir tehdit olarak algılanan uluslar üstü yapılanmayı haiz terör şebekeleleriyle etkin mücadele edebilmesi için İttifak'ın küresel boyutta güç yansıtma yeteneğinin bulunması gerekmektedir.

Bu anlayışla NATO küresel boyutta, "Barış İçin Ortaklık" ile Orta ve Doğu Avrupa, Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya ülkelerini; "Akdeniz Diyalogu" ile Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerini; "İstanbul Süreci" ile Basra Körfezi ülkelerini içine alan geniş bir coğrafyada kapsamlı işbirlikleri geliştirmiştir. Bunlara ek olarak Uzakdoğu ve Güney Pasifik coğrafyasında Japonya ve Avustralya gibi ülkelerle de belli konularda derin işbirlikleri mevcuttur.

Algılanan tehdidin niteliği küresel boyutlu terör olduğunda ve terörle mücadelede en önemli iki unsurdan birinin "istihbarat kapasitesi" diğerinin de "ön alabilme yeteneği" olduğu dikkate alındığında, İttifak'ın küresel boyutta ortaklıklar geliştirmek suretiyle sahip olduğu çok geniş ve çok güçlü askeri kapasiteyi gerektiği yerde ve gerektiği zamanda operasyonel duruma getirmesinin en etkili yolunun söz konusu ortaklıkların geliştirilmesi olduğu açıktır.

Bu ortaklık ilişkileri kapsamında olan ülkeler ile yapılan askeri işbirliğinin amacının o ülkeleri işgal etmek ya da İttifak'ın yayılmacı bir amacı olduğunu söylemek gerçekçi olmayacaktır. Gerek yapılan ikili ya da çoklu ortaklık anlaşmalarının içeriğine gerekse zaman zaman yapılan askeri konuşlandırma ve yansıtılan kuvvet yapısına göre

İttifak'ın amacı, terörle mücadelede işbirliği yapılan ülkelerin ve tabii ki öncelikle müttefiklerin toprak bütünlüklerinin, vatandaşlarının ve askeri imkan ve kabiliyetlerinin korunmasının sağlanmasıdır.

1990'ların başından itibaren süregelen dönüşüm sürecinde temel amaç NATO'nun hedefleri, yöntemleri ve güç parametreleri arasında bir uyum sağlamaktır. Ancak özellikle son yıllarda yaşanan gelişmeler dikkate alındığında ve küresel ve bölgesel güç dengeleri düşünüldüğünde NATO'nun hedeflerine çok yakın olduğu söylenemez. Bu durumun en önemli sebebi olarak Kırım Yarımadası ve Ukrayna'nın doğusunda yaşanan gelişmeler sonrasında 1997 yılından itibaren etkin bir kurumsal yapı ve işbirliği zemini oluşturmuş olan NATO-Rusya Konseyi'nin artık işlevinin kalmamış olduğunu söylemek mümkündür.

Rusya'nın tekil olarak ABD ile, genel olarak da NATO müttefikleri ile ilişkilerinin, bu ülkelerin kendisine uygulamakta olduğu kapsamlı yaptırımlar sebebiyle oldukça gerilmiş olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum sadece Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesini ve Ukrayna'nın Dinyeper Nehri'nin doğusundaki topraklarında paramiliter Rus güçleri ile Ukrayna askerlerinin zaman zaman çatışması sürecinin devam etmesini sağlamakla kalmamaktadır. Rusya'nın Ekim 2015 itibarıyla çok güçlü ve kapsamlı askeri hava unsurlarıyla Suriye topraklarında konuşlanmasına ve sahayı kontrol edebilecek yapıya ulaşmasına yol açmıştır. Bu sebeple İttifak'ın genel olarak ya da Türkiye ve ABD gibi müttefiklerin özel olarak Rusya'nın varlığını dikkate almadan bölgede terörle mücadele etme imkanları oldukça kısıtlanmıştır.

Elde edilmek istenen hedefe ulaşmaya yönelik olarak NATO'nun operasyonel kabiliyeti mevcuttur. İttifak bünyesinde 9 ülke tarafından her gerektiğinde 60 bin asker kapasiteli Hızlı Dağıtım Kolordusu (Rapid Deployable Corps) bulunmaktadır. Türkiye'de İstanbul Maslak'ta bulunan 1. Ordu bünyesindeki 3. Kolordu bu amaca yönelik yapılanmıştır. Bu kapasitenin gerek terörle müca-

dele gerekse yeniden tırmanışa geçen Rusya ile ilişkilerde yaşanan gerginlik ve olası çatışma durumunda etkili olup olmayacakları hakkında bu aşamada ancak yapılan tatbikatların kapsamına ve başarı düzeylerine bakarak bir görüş ortaya konulabilir. NATO'nun caydırıcı niteliğinin halen etkin olduğunu söylemek mümkündür.

SURİYE KRİZİNDE NATO'NUN TÜRKİYE'NİN GÜVENLİĞİNE ETKİLERİ

Soğuk Savaş döneminde Sovyet tehdidine karşı kurulan ve geliştirilen NATO İttifakı'nın önemli bir caydırıcı güç olması sebebiyle, Antlaşma hükümlerinin yerine getirilip getirilmeyeceği konusunda bir deneme imkanı söz konusu olmamıştır. Ancak zaman zaman bu konuda bazı tereddütler yaşanmıştır. Bu durum özellikle Türkiye açısından geçerli olmuştur. İttifak bünyesinde olmanın bütün dış tehditlere karşı tam korunaklı olunacağı anlamına gelmediğini vurgulamak gerekmektedir.

ABD'de Kennedy yönetiminin 1962 yılında yaşanan Küba krizi sırasında Sovyetler Birliği ile vardığı gizli anlaşma ile Türkiye'ye danışılmadan nükleer başlık taşıyan Jüpiter füzelerinin sökülmesi kararını almış olması dikkat çekici ve uyarıcı olmuştur. Bu olayın hemen akabinde 1963 yılı sonunda Kıbrıs'ta Rumların Türk köylerine saldırılar düzenlemelerine tepki olarak Ada'ya Türkiye'den savaş uçaklarının gönderilmesi üzerine ABD Başkanı Johnson'un Başbakan İnönü'ye bir mektup göndererek ABD yardımı olarak verilen silahların NATO misyonu dışında kullanılamayacağını vurgulaması ve Sovyetler Birliği'nin müdahalesi durumunda ABD'nin ve diğer müttefiklerin 5. maddede yer alan ortak savunma prensibi ile hareket etmeyebileceklerini ifade etmesi, Türkiye'nin İttifak içindeki rolü ve ağırlığının sorgulanması sonucunu doğurmuştur.

Temel prensip olarak demokratik rejim ve pazar ekonomisine sahip Batılı ülkelerin, komünist rejim ve sosyalist ekonomiye sahip Sovyetler Birliği'nin yayılmacı emellerine karşı ortak değerlerini sa-

vunmak amacıyla kurulan NATO, Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 6. maddesinde açıkça ortaya konulduğu gibi İttifak'ın tüm üyelerinin topraklarının tümüne yönelik saldırıları caydırmak, bir saldırı gerçekleştiği takdirde ise mağdur ülkenin yanında yer alarak onu savunmak gibi bir işlev üstlenmişti.³

Türkiye'nin topraklarının tümü Antlaşmanın bu maddesi ile NATO'nun savunmakla yükümlü olduğu "alan" olarak tescil edilmiştir. Ancak İttifak'ın özellikle Avrupalı üyeleri, bu yükümlülüklerini sadece Sovyetler Birliği'nden ve onun güdümündeki Varşova Paktı ülkelerinden gelmesi durumunda işleteceklerini gayriresmi ortamlarda ifade etmişlerdir. Türkiye'nin Sovyetler Birliği'nden başka komşularının da olması ve belli dönemlerde onlarla sorunlar yaşaması sebebiyle Avrupa'daki bu anlayış Türkiye'de rahatsızlık yaratmıştır. Çünkü Avrupalı müttefikler ancak Sovyetler Birliği tarafından bir saldırıya maruz kalırsa Türkiye topraklarını NATO'nun savunmakla yükümlü olacağı alan olarak kabul etmiş, eğer saldırı Irak veya Suriye'den gelirse bu ülkelere karşı Türkiye'nin savunmasına destek olamayacaklarını hissettirmişlerdir.

Bu tutum zaman içinde NATO bünyesinde "alan-dışı bölge" kavramının ortaya çıkmasına ve yazılı olmayan bir kural olarak kabul edilmesine yol açmıştır. NATO bünyesinde gerek diplomatik gerek askeri düzeyde yapılan toplantılarda resmi kayıtlara geçmeyecek şekilde yapılan bu uyarılar sebebiyle Türkiye'nin özellikle Suriye ile yaşadığı sorunlarda bazı adımları atamamasının ardında bu gerçeğin olduğunu söylemek yanlış olmaz.

³ Bu konuda Antlaşmanın 6. maddesi şu şekilde yazılmıştır: "Madde 5 açısından, taraflardan bir ya da daha çoğuna karşı silahlı saldırı aşağıdakileri de kapsar: - Tarafların Avrupa ya da Kuzey ABD'deki topraklarına, Fransa'nın Cezayir Bölgesine, Türkiye topraklarına veya taraflardan herhangi birinin egemenliği altında olan ve Yengeç Dönencesi'nin kuzeyinde yer alan adalara yapılan silahlı saldırı; - Bu topraklarda ya da bu toprakların üzerindeki hava sahasında bulunan ya da Antlaşma'nın yürürlüğe girdiği tarihte taraflardan herhangi birinin işgal kuvvetlerinin üslenmiş bulunduğu herhangi bir Avrupa toprağında veya Akdeniz'de ya da Yengeç Dönencesi'nin kuzeyindeki Kuzey Atlantik bölgesinde bulunan tarafların herhangi birine ait kuvvetlere, gemilere ya da uçaklara yapılan silahlı saldırı."

Oysa Kuzey Atlantik Antlaşması'nın hiçbir maddesinde herhangi bir ülkeden "düşman" olarak bahsedilmemektedir. Bu sebeple saldırının gelebileceği ülkeleri isimlerini belirterek sınırlandırmak Antlaşma'nın hem hukukuna hem de ruhuna aykırıdır. Fakat buna rağmen İttifak'ın Avrupalı üyeleri tutumlarını değiştirmeye gereği duymamışlardır. Bunun örnekleri hem 1991 hem de 2003 yıllarında Irak topraklarında gelişen savaş sürecinde yaşanmıştır. Fransa ve Almanya gibi ülkeler, Türkiye'nin olası saldırılar karşısında korunması amacıyla NATO bünyesinde gerekli hazırlıkları yapmayı öngören 4. maddesini işleme koymakta isteksiz davranmışlardır.

Avrupalı müttefikler açısından konuya yaklaşıldığı takdirde alan-dışı bölge kavramının gerekçeleri anlaşılabilir. Geçmişte ve günümüzde bu ülkeler açısından Suriye ve Irak ciddi bir güvenlik sorunu teşkil etmemiştir. Ortak sınırları ya da çatışan temel çıkarları olmamıştır. Bu sebeple Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin kapsamlı işbirliği içinde olduğu ülkelerle Türkiye'nin yaşayabileceği bir soruna Avrupalı müttefikler müdahil olarak Varşova Paktı ile NATO'yu karşı karşıya getirebilecek bir süreci başlatmak istememişlerdir.

İttifak'ın Avrupalı üyelerinin esas endişesi Sovyetler Birliği'nin konvansiyonel veya nükleer silah gücünü kullanmak yoluyla ya da kullanmak tehdidiyle kendi siyasi iradesini üzerlerinde etkili kılması olasıydı. Bu çerçevede Türkiye'ye biçilen rol, Varşova Paktı tarafından başlatılabilecek konvansiyonel düzeyde bir askeri hareketin planlanmasını ve gerçekleştirilmesini zorlaştıracak oranda Sovyet askeri gücünü Kafkaslarda tutmayı sağlamasıydı. Soğuk Savaş dönemi boyunca Sovyetler Birliği'nin 25 kadar tümenini Kafkasya bölgesinde konuşlandırmak zorunda kalmasının sebebi, NATO teçhizatına da sahip olan TSK'nın gerek askeri imkan ve kabiliyetlerinin gerekse harbe hazırlık seviyelerindeki üstün performansının bu ülke tarafından görülmüş olmasıdır.

Tahmin edilir ki Türkiye NATO üyesi olmasa, Kafkasya bölgesinde konuşlandırılmış olan 300 binden fazla Sovyet askerinin önemli bir bölümü Orta Avrupa bölgesine kaydırılabilir ve Varşova Paktı tarafından Batı Avrupa'ya güçlü bir konvansiyonel saldırı tehdidi çok daha belirgin hale gelebilirdi. Türkiye bir anlamda Sovyetler Birliği tehdidini üzerine çekerek NATO'nun Avrupalı müttefikleri üzerindeki tehdidin azalmasına önemli katkı yapmıştır. Türkiye'nin bu sebeple büyük miktarlara varan askeri harcamalarına karşılık, daha fazla güven ortamında olan Batı Avrupalı ülkeler askeri harcamalarını kısarak ekonomilerine daha fazla kaynak aktarma imkanı bulmuşlardır.

NATO'nun stratejilerini belirleyen organı Kuzey Atlantik Konseyi'dir ve kararlar tüm üye ülkelerin mutabakatı ile alınır. Bir üye ülkenin dahi rıza göstermediği bir kararın alınması ya da uygulanması mümkün değildir. Washington Antlaşması'nın bu yöndeki hükümlerine karşın *de facto* olarak İttifak'ın stratejilerinin belirlenmesinde ABD'nin büyük ağırlığı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu durum benimsenen stratejilerin devamlılığı ya da değiştirilmesi adına bir bakıma olumlu olduğu düşünülebilir. Çünkü irili ufaklı ve hem imkan kabiliyetleri bakımından hem dış ve güvenlik politikalarına yaklaşımları bakımından zaman zaman derin görüş farklılıklarına sahip 28 üye devletten oluşan İttifak'ın tabii olduğu tehditlere karşı hızlı ve etkin çözümler üretmesinin ve uygulamaya koymasının kolay olmayacağı açıktır.

İttifak'ın askeri envanteri, istihbarat toplama kapasitesi ve operasyonel yeteneklerinin büyük çoğunluğunu sağlayan ülke olan ABD, İttifak olsun ya da olmasın ulusal güvenliği bakımından geliştireceği stratejiler ve onlara uygun imkan ve kabiliyetlerin sağlanması konusunda zaten kaynak harcamak durumunda olacaktır. Dolayısıyla aynı amaca yönelik olarak kaynakların gereksiz harcanması ve farklı süreçler sebebiyle zaman kaybedilmesinin önüne geçmek bakımından ABD'nin bu konuda önderlik yapması anlaşılabilir bir

durumdur. Bu sebeple de Avrupa kıtasında bulunan Müttefik Kuvvetler Komutanı (Supreme Allied Commander Europe–SACEUR) bir teamül olarak ABD’li bir general olmaktadır.

İttifak bünyesinde son dönemde sahip olunan genel stratejik eğilimin bir ittifak politikası olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu durum İttifak içinde farklı düşünen ülkeler olmadığı anlamına gelmez. Nitekim Türkiye, topraklarında bulunan 2,5 milyonun üzerindeki mültecinin bir an önce ülkelerine dönmelelerini istiyor. Ancak iç savaşın devam etmesi sebebiyle Şam rejimine karşı korunabilmesi için Suriye içinde “korunaklı bölge” ve “uçuşa yasak bölge” oluşturulması fikrine Batılı müttefikleri karşı çıkmışlardır. Buna karşın hem Türkiye’nin karşı karşıya olduğu Şam rejiminden kaynaklanan askeri tehdit hem de mülteci krizinden kaynaklanan ekonomik ve toplumsal sorunlara destek olmak adına özellikle Avrupalı üyelerinin bazı girişimleri olmaktadır. Bu durum Türkiye’yi tam olarak tatmin etmese de İttifak dayanışmasının ortaya konulması ve caydırıcılığın sağlanması bakımından etkili olduğu düşünülebilir.

NATO stratejilerinin çok uzun süreli, kapsamlı ve derinlemesine çalışmalar sonucu ortaya çıktığı bilinen bir durumdur. Dolayısıyla söz konusu stratejilerin anlık reaksiyonlara göre planlanmış olduğunu düşünmek doğru olmaz. İttifak’ın başat gücü olan ABD’nin özellikle National Defense University (NDU) bünyesinde derinlemesine yapılan ulusal güvenlik stratejilerinin belirlenmesindeki akademik çalışmaları, güvenlik kaygıları büyük oranda örtüşen NATO’nun diğer ülkeleri bakımından da önemli çıkarımlar üretmektedir. Bu çalışmalarda genelde devlet ve hükümet yaklaşımları arasında ciddi farklılıklar olduğu pek gözlenmemektedir.

Ancak ABD’de bazı dönemlerde –ki en başta Kennedy dönemi buna örnek verilebilir– devlet içindeki askeri bürokrasi ve onun yakın ilişkide olduğu savunma sanayi tarafından geliştirilen uzak erimli strateji çalışmaları, geliştirilen silah sistemleri ve onlara day-

lı güvenlik politikaları önerilerinin hükümetin küresel ve bölgesel politikaları ve hedefleriyle çeliştiği dönemler yaşanmıştır. Fakat bu durumu genele teşmil etmek mümkün değildir.

Genel olarak değerlendirildiğinde NATO'nun stratejisinin kendi içinde tutarlı ve bütünlüklü bir görüntü verdiğini söylemek çok yanlış olmayacaktır. Çünkü İttifak üyelerine yönelik caydırıcılık sağlamak konusunda gerekli duruşu sergilemiştir. Haziran 2012'de Suriye tarafından Türk savaş uçağının düşürülmesi sonrasında müttefiklerin Türkiye ile dayanışma içinde olduğu ve Türkiye topraklarına yönelik herhangi bir saldırı olması durumunda Washington Antlaşması'nın 5. maddesi yükümlülükleri kapsamında Türkiye'nin savunmasına gerekli desteğin verileceği vakit geçirilmeden dünya kamuoyuna duyurulmuştur. Bu tutumun yarattığı caydırıcılık ile iki ülke arasında krizin tırmanması önlenmiş ve tansiyon düşürülmüştür.

SONUÇ

İttifak'ın genel büyük stratejisi ile genelde Ortadoğu bölgesine, özelde ise Suriye'ye yönelik stratejilerinin entegre bir görüntü sergilemekte olduğu kabul edilebilir. Ancak bugüne kadar müttefik ülkelerin çıkarlarına zarar verebilecek krizlerin çıkmaması, çıktığı takdirde tırmanma yaşanmaması için sakin ve caydırıcı bir tutum sergilenmesi prensibi ile hareket etmekte olan NATO'nun, Suriye'de yaşanmakta olan ve sadece güvenlik boyutu ile sınırlı olmayan, her geçen gün insanlık dramı açısından dayanılması imkansız noktalara varan iç savaşa bir son verilmesini sağlayamadığını da ortaya koymak gerekir.

NATO'nun Suriye krizi sırasında benimsediği ya da benimsemediği politikalar, yalnızca bu ülkede yaşanan trajedinin daha da derinleşmesine ve başta Türkiye olmak üzere bu durumdan komşu ülkelerin olumsuz etkilenmesine yol açmakla kalmayıp, ortaya çıkan irade boşluğundan fazlasıyla istifade etmekte olan Rusya'nın, Kuzey Kutup bölgesinden başlayarak Baltık ülkeleri, Ukrayna ve

Karadeniz havzasından Akdeniz'e kadar uzanan geniş bir coğrafyada İttifak üyesi Batılı ülkelerin çıkarlarına ters düşen politikalarını rahat bir şekilde uygulamasına imkan verecektir.

Birleşmiş Milletler örgütünün tüm devletleri bağlayıcı karar alma yetkisine sahip organı olan Güvenlik Konseyi'nin "veto" gücüne sahip ayrıcalıklı beş daimi üyesi ülkeden üçünün (ABD, Birleşik Krallık, Fransa) aralarında bulunduğu, 28 üyeli Kuzey Atlantik İttifakı'nın siyasi ve askeri gücü toplamının, Rusya ile İran destekli Şam rejiminin kendi halkına karşı uyguladığı insanlık suçu kapsamındaki eylemlerine son verilmeye yetmediği görülmektedir.

Hukuk tanımayan ve savaş suçu işleyen rejimlerin yaptıkları karşısında –şu ya da bu gerekçelerle– sahip olduğu imkan ve kabiliyetleri yerinde ve zamanında kullanmamış olmasının trajik sonuçlarını eski Yugoslavya'nın dağılma sürecinde tartışmaya yer bırakmayacak açıklıkta ve netlikte görmüş olan NATO İttifakı'nın ortak savunma ya da ortak güvenlik gibi kavramların yanında ortak akıl ile hareket etmesi mecburiyeti bulunmaktadır.

NATO VE SURIYE

GÜLNUR AYBET*

Suriye krizi zaman geçtikçe daha büyük bir küresel probleme dönüşmüş ve dolayısıyla dünyadaki birçok kurumu da etkiler hale gelmiştir. Özünde, Suriye'deki durum ile alakalı NATO'nun kurumsal olarak bir rolü yoktur ve kuruluş amacı ve misyonuna bakıldığında gelecekte de direkt bir rolü olmayacağı düşünülebilir. Fakat unutulmamalıdır ki NATO'nun Suriye'deki rolü hakkında çok az söylenebilecek şey varken, NATO üye ve müttefiklerinin hepsi DAİŞ'e karşı yapılan İttifak'ta yerlerini almaktadırlar. Dolayısıyla ülkeler bireysel olarak Suriye sorununda aktif duruşları olduğundan dolayı Suriye konusu NATO gündemine sıklıkla getirilmektedir.

10-11 Şubat 2016'da NATO üyesi ülkelerin savunma bakanlarının Brüksel'deki toplantısında en önemli konu Suriye olmuştur. Toplantı öncesi NATO Genel Sekreteri Stoltenberg, Suriye konusunda ilk defa belirgin bir şekilde görüş bildirmiştir. NATO'nun, DAİŞ'e karşı mücadeleyi yürüten koalisyona her türlü desteği vermeye hazır olduğunu söylemiştir. ABD'nin talebi üzerine bölgeye AWACS keşif uçakları gönderilmesini düşündüklerini belirtmişlerdir. AWACS uçaklarının onaylanması ile DAİŞ'e karşı yapılacak hava operasyonlarının etkinliği şüphesiz artar. Toplantıda Avrupa'ya olan göçü kontrol altında tutmak ve geçişleri engellemek için Ege Denizi'ne bir deniz gücü gönderilmesi de kararlaştırılmıştır.

SURIYE'DEKİ RUSYA MÜDAHALESİNE KARŞI NATO'NUN TUTUMU

Rusya'nın hava saldırılarının Suriye'deki muhaliflere karşı ve NATO üyelerinin bölgedeki girişimlerini kısıtlar tarzda olması İttifak'ın dikkatini çekmektedir. Bu Rus saldırıları, Suriyeli mültecilerin Türk hududuna yığılması ve bir insani krizin oluşmasının en birincil sebebidir. Türkiye tarafından düşürülen Rus uçağı olayında da görüldüğü gibi Ruslar Türk hava sahasını ihlal ederek

* Prof. Dr., Bahçeşehir Üniversitesi.

NATO hava sahasına da muhalefet etmektedirler. Genel olarak Rusya'nın Suriye'deki askeri varlığı Doğu Akdeniz'deki stratejik dengelerin bozulmasına, pek çok insanın hayatını kaybetmesine ve dramların yaşanmasına ve de bölgedeki gerginliğin artmasına sebep olmaktadır. Rusya'nın askeri müdahaleleri artık NATO için daha fazla dikkat edilmesi gereken bir konu haline almıştır. Şimdiye kadar NATO yetkilileri durumdan endişelerini ifade eden açıklamalar yaparlarken, ilk defa Brüksel'deki toplantıda Rusya'nın Suriye'deki konumu ve hava saldırılarının NATO'ya direkt bir tehdit oluşturduğu vurgulanmıştır. Bununla beraber NATO'nun Rusya'ya karşı genel olarak Ukrayna ve Doğu Avrupa kapsamındaki ikili stratejisi de devam etmektedir. İkili stratejide hem “çaydırıcılık” kullanılmakta hem de “diyalog” devam ettirmeye çalışılmaktadır. Ukrayna'dan sonra Suriye'deki durumla beraber NATO çevrelerinde Rusya konseyini tekrar aktifleştirme durumu konuşulmaya başlamıştır.

NATO'nun AWACS uçaklarını konuşlandırması ne anlama gelmektedir ve koalisyon güçlerinin Suriye'deki hava müdahalelerini ne kadar daha etkin kılacaktır? Bilindiği üzere Eylül 2014'ten itibaren Suriye için koalisyon güçleri Galler Zirvesi'nde kurulduğundan beri hava müdahaleleri devam etmektedir. NATO konferanslarında Suriye ve yakın bölgesinde Rusya'nın hava savunma kilidi altında olan geniş bir bölge olduğu dile getirilmektedir. Bu alana Türkiye'nin güney ve güneydoğusu da dahildir. Yani açık bir şekilde NATO'nun hava müdahale sahası kısıtlanmaktadır. Rusya'nın 250 km menzile sahip S-400 hava savunma füze sistemi sadece Türkiye'nin güneyini değil Kıbrıs'taki İngiliz hava üssünü de kapsamaktadır. Bu yüzden AWACS uçaklarının sadece DAİŞ'e karşı olan koalisyonu desteklemek için değil aynı zamanda Suriye'de Rusya'nın etkili olduğu bu geniş alan içerisinde Rus Hava Kuvvetlerinin hareketlerini izlemek, kapasite ve ilerlemelerini görüp istihbarat bilgisini artırmak amacıyla konuşlandırıldığını da varsayabiliriz. Bu noktada

NATO, Rusya'yı hareketlendirebilecek herhangi bir girişimi açıkça ifade etmekten kaçınmaktadır.

NATO bu hazırlıkları yaparken, ABD'nin şu an daha çok Doğu Avrupa ile ilgilendiğini görebiliyoruz. ABD, NATO'nun bölge içi savunmasını güçlendiren "European Reassurance Initiative"e direkt olarak daha fazla destek vereceğini açıkladı. Bu kapsamda Doğu Avrupa'da daha güçlü bir ABD askeri varlığı olması hedefleniyor. ABD, bölgeyle daha fazla ilgilenecek Ukrayna konusunda belli bir geçilmez çizgi koyarak burada daha ciddi bir askeri caydırıcılık stratejisi uygulamak istiyor.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki mülteci krizi için istediği deniz gücü müdahalesi için NATO'nun olumlu bir bakış açısı var ve bu konuda harekete geçmiş bulunuyor. Ayrıca Türk hava sahasının ihlal edilmesinden sonra NATO'dan Türkiye'ye bir destek paketi onaylanmıştı. Doğu Akdeniz'den farklı olarak 5. madde çerçevesinde Türkiye'ye AWACS gönderilmesi de bu kapsamda konuşulmaktadır. İspanyolların da Patriot füzesi mevzilerini hazır tutmaları istendi. NATO'nun bu hareketleri ile beraber Türkiye'nin hava savunma sisteminin daha etkin olmasını bekleyebiliriz.

NATO'NUN GÜVENLİK ANLAYIŞI VE YANSIMALARI

NATO, Soğuk Savaş sonrası Rus tehdidinin kalkmasıyla beraber kolektif savunmadan kolektif güvenliğe daha çok ağırlık vermişti. Kolektif savunma müttefiklerin 5. madde kapsamında bir saldırıya karşı diğerlerinin askeri yardım ve müdahaleye girmelerini kapsar. Kolektif güvenlik ise NATO üyelerine doğrudan tehdit olmayan fakat NATO bölgesi dışında uluslararası güvenliğe tehdit olabilecek durumlar ve insani yardım amaçlı BM nezdinde müdahaleleri kapsar. 11 Eylül olaylarından sonra ise NATO'nun odağı tekrar kolektif savunmaya yönelmiştir ve Afganistan gibi ülkelerde de varlığını göstererek bir yeni "hudutsuz kolektif savunma" kavramı ile hareket etmiştir. Libya ve Afganistan'daki durumlara bakıldı-

ğında NATO'nun kolektif savunma ve kolektif güvenlik arasında ikilem yaşadığı ve bu konuda oturmuş bir pozisyonunun olmadığı görülmektedir.

2010 yılında geliştirilen yeni Stratejik Konsept'te NATO yeni ve eski bölgesel ve küresel ortaklarla çalışmayı amaçlamıştır. İkinci olarak da NATO iki katmerli müttefiklik anlayışını gidermek istemiştir. Bazı Doğu Avrupa ülkeleri, barış operasyonları ve kriz kontrolü operasyonlarını destekleyen üyelere muhalif olarak yapılan küresel açılımları gereksiz görmüş ve sadece bölge içi güvenlik anlayışına yönelmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu görüş ayrılıkları Ukrayna ve Suriye krizleri ile tekrar tek taraflı bir anlayışa indirgenmiştir.

NATO'nun ortaklarla olan işbirlikleri çok önemlidir. 2002 Prag Zirvesi'nden beri NATO'da en çok üzerinde tartışılan konular askeri yetenekler, küresel anlayış ve Acil Müdahale Güçleri olmuştur. NATO'nun bu konudaki sorgulamaları 2010 yılındaki Lizbon Zirvesi'ne kadar sürmüştür ve hala sürmektedir. Lizbon Stratejik Konsept toplantısında gelecek on yılın NATO gündemi Ukrayna'daki sorun ile beraber tekrar sıkıntıya düşmüştür fakat iki boyutlu NATO anlayışı son bulmuştur. Herkes artık NATO bölgesi kolektif savunmasının dışında da İttifak'ın belirgin yeteneklerini göstermesinin gerektiğini kabul etmektedir. Kuzeyde yapmış olduğu askeri tatbikatlar haricinde güneyde, Akdeniz'de de boy gösteriyor olması NATO'nun caydırıcılık prensibini güçlendirmiştir.

NATO'nun Suriye politikalarına baktığımız zaman Libya'daki deneyimden çok etkilendiklerini görüyoruz. BM Güvenlik Konseyi'nin onayı ile 2011'de yapılan Libya müdahalesi başarılı olmasına rağmen operasyon sonrası bırakılan iz rahatsız ediciydi. Genelde NATO'nun operasyonlarında başarısı geçmişte yaptığı gibi hava operasyonları, barışa zorlayıcı güçlerin karada yerleştirilmesi ve bunu müteakip de güvenli bir ortam kurarak devlet inşasına geçmekle ölçülürdü. Bosna ve Kosova'daki barış güçleri ve Makedonya'daki çatışma önleyici güçlerin yerleştirilmesi, NATO'nun başarı

hanesine yazılan örneklerdir. Fakat Libya’da başarılı bir hava operasyonundan sonra ülke kaosa terk edilmiştir.

NATO’nun Libya müdahalesi devletler arasında vahim izler bıraktı. “Koruma Sorumluluğu” altındaki bu son müdahale ancak BM Güvenlik Konseyi’nde Rusya’nın verdiği çekimser oy ile gerçekleşebilmişti. Rusya, müdahale sonrası ortaya çıkan rejim değişikliği karşısında artık Batı’nın liderliğinde insani müdahale adı altında yapılan hiçbir müdahaleye onay vermeyeceğini açıkladı. Rusya Suriye’ye müdahale yolu açabilecek her kararı BM Güvenlik Konseyi’nde bugüne kadar veto etmiştir. Ayrıca Esed’e de desteğini artırmaya devam etmiştir. Libya’da çıkartılan dersten sonra Batı dünyası müdahaleler konusunda ne bir karar alabilmektedir ne de herhangi bir uygulamaya geçebilmektedir.

Genel anlamda Batı, Suriye konusunda bazı açmazlar ile karşı karşıyadır. Rus desteği ve BM meşruiyeti olmadan Suriye’ye müdahale konusunda sıkıntılar vardır. Bölgesel müttefik ve ortakları nasıl yönlendirmesi gerektiğini bilememektedir. Hangi yerel güçlerle işbirliği yapıp kimleri devre dışı bırakması konusunda bir fikri yoktur. Suriye’de geçişin Esed ile mi Esed haricinde mi olması gerektiği, Suriye’de ve bölgede kısa ve uzun vadedeki öncelikler, bölgenin nasıl etkileneceği konuları hakkında da bir anlayış geliştirilmemiştir. Bütün bu konular hakkında NATO ve Batı ülkelerinin çoğunluğu 2011 yılından itibaren etkili kararlar verememişlerdir.

Batı’nın bu kararsızlıkları devam ederken Suriye savaşı boyunca uluslararası toplumun birbiri ardına başarısız girişimleri olmuştur. Arap Birliği barış girişimi, Annan Planı ve Brahimi’nin girişimlerinden fazla sonuç alınamamıştır. Rusya ve Çin, BM Güvenlik Konseyi’nin karar almasının önünü tıkamıştır. Suriye’nin Dostları ve Londra 11’i gibi uluslararası müzakere forumlarının çok etkisiz kalmaları, radikalizmin yükselmesi, DAİŞ ve PYD’nin de bu belirsizlik ortamında kendilerine manevra alanı çıkarıp genişlemeleri gibi sonuçlar doğurmuştur. Bu durum Suriye’deki herhangi bir çözümü daha da zorlaştırmıştır.

NATO VE TÜRKİYE

Genel kamuoyunda ve uluslararası camiada Türkiye ile NATO müttefikleri arasında görüş ayrılığı varmış gibi gösterilmeye ve böyle bir algı oluşturulmaya çalışılsa da aslında NATO'nun Türkiye'nin taleplerine çok hızlı bir şekilde cevap verdiğini görüyoruz. 1991 Körfez Savaşı'nda Türkiye'nin AMF talepleri ve 2003 Irak savaşında Patriot füze talebine bazı müttefiklerin itirazları olmuştu. Özellikle Fransa, Almanya, Belçika'nın 2003'teki Irak savaşı sırasında Türkiye'den çatışma önleyici konuşlandırmalarını talep etmesine karşı çıkmışlardı ve hem 1991'de hem de 2003'te bu konuşlandırmalar geciktirilmişti. Fakat 2012 yılında Türkiye'nin Suriye'den gelebilecek tehditlere karşı Patriot füze talebi iki hafta gibi çok kısa bir süre içerisinde altı Patriot bataryası konuşlandırılarak karşılanmıştır.

Türkiye, Suriye krizi boyunca NATO'yu 4. madde çerçevesinde üç defa toplantıya çağırmıştır: Birincisi Temmuz 2012'de Türk uçağının Suriye'den ateş edilmesi ile düşürülmesi sonrasında gerçekleşmiştir. İkincisi Ekim 2012'de Akçakale'ye yapılan top saldırıları sonucunda olmuştur. Üçüncüsü de Temmuz 2015'te DAİŞ ve PKK'ya karşı yapılan terör operasyonları ile alakalı olmuştur. Suriye krizi ile bölgedeki durum değiştikçe NATO Türkiye'nin savunmasına tam destek verse de zaman zaman Ankara ile Brüksel arasında öncelikler konusunda görüş ayrılıkları yaşanmıştır.

NATO müttefikleri arasında esas sorun hangi üyenin Suriye'de yerdeki güç olmaya ikna edilmesi konusunda yaşanmaktadır. Hiçbir üye bu konuda pek istekli gözükmemektedir. Halihazırda Suriye içi güçlerde de hangi güçlerle işbirliği yapılacağı ve bu güçlerin nasıl kullanılacağı hakkında bir anlaşmaya varılmış da değildir. Bu konuda Batı ülkeleri Türkiye'nin risk alarak yapacağı bir girişimcilikle hareket etmesini telkin etmektedir. Kasım 2011'de üst düzey bir toplantıda bir AB yetkilisi neden Türkiye'nin Arap Birliği ile Suriye'ye kara gücü olarak girmediğini sormuştu. Bu soruya verilebilecek en güzel cevap, "Türkiye'nin Suriye'ye girmesi için sebep ne

olabilir?” olmalıdır. 2011’den itibaren bu soru ve yönlendirme müteaddit defalar Türkiye’ye yöneltildi.

Avrupa ülkeleri Eylül 2014’ten beri sadece Irak’taki DAİŞ unsurlarına hava operasyonları düzenlemektedir. ABD ise bazı Arap ülkeleri ile sadece Suriye’deki DAİŞ’e hava saldırısı yapmaktadır. İngiltere ve bazı diğer Avrupa müttefikleri Suriye’deki hedefleri daha yeni vurmaya başladılar. Kobani olayında bazı NATO ülkeleri Türkiye neden askeri kara operasyonu ile Suriye’ye girmiyor diye sormuşlardı. Ekim 2014’teki tezkere Irak ve Suriye’ye askeri müdahaleyi mümkün kılmış, yabancı askeri güçlerin Türkiye’den operasyon başlatabilmelerini de sağlamıştı. Bu durum İncirlik’in açılmasında önemli bir rol oynamıştır. Türkiye geleneksel olarak İncirlik’i takviye ve insani yardım uçuşları için bölgesel müdahalelere açık tutuyordu ancak askeri hava saldırıları için kullanmıyordu. Bu tezkere ile bir dönüm noktası olarak ilk defa İncirlik’te bir askeri misyon görmekteyiz.

Üç buçuk seneden beri Türkiye Suriye’de bir uçuşa yasak bölge ve güvenli bölge planlarını uluslararası topluma önermektedir. Rusya’nın savaş alanına inmesi bunu artık imkansız kılrsa da son zamanlarda NATO müttefikleri kendilerine, bunun aslında iyi bir plan olduğunu, niye daha evvel yapmadıklarını soruyorlar. Halep’in Esed güçlerinin eline düşmesi senaryosu ve bunun yaratacağı ikinci mülteci dalgası karşısında başta Fransa olmak üzere Avrupa ülkeleri bu olası durumda ne yapılabileceğini tartışıyor. Güvenli bölge konusunda bir şey yapılmaması neticesinde ve Halep’in elden düşme olasılığı artmışken güvenli bölge konusunun iyi bir plan olduğunu kabullenmek bu geç kalınmışlığın göstergesidir.

Türkiye’nin NATO müttefikleri ve AB ülkeleri ile anlaşamadığı iki ana konu bulunmaktadır: Birincisi hudut kontrolünün zayıflığı ile yabancı savaşçılar konusu, diğeri ise PYD. Birincisi ile alakalı eleştiriler şu anlık dinmişken, ikinci konu ile alakalı ABD ile ilişkiler gerilmiş durumdadır. Eski ABD büyükelçisi bir televizyon prog-

ramında bundan bir sene evvel ABD'nin PYD'nin adını bile bilmediğini fakat çaresizlikten DAİŞ'e karşı kara gücü olarak iyi işlev gördüklerinden dolayı PYD ile pragmatik bir işbirliğine girdiklerini söylemiştir. Bu reaktif fakat uzun vadeli olmayan politikalar bölgedeki sorunların çok kısa süreli çözümü gibi gözükse de aslında kalıcı hiçbir etkisi olmamakta ve hatta durumu daha da kötüleştirmektedir. DAİŞ ile olan mücadele, eğit-donat programları bu sebeplerle başarısız kalmış ve şimdi de mülteci krizleri hep bu politikaların sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Şu an sahadaki duruma bakarak NATO ülkeleri yine kendi bireysel kararlarını vermektedirler. Kanada, Trudeau'nun seçim öncesi vaadine uygun olarak DAİŞ koalisyonundan çekildiğini açıkladı. Fransa, Rusya ile beraber DAİŞ'e karşı koalisyonda çalışabileceğini düşünmektedir. Fransa'nın bu düşüncesinde geleneksel ve tarihi reflekslerinin de etkisi vardır. 1960'larda De Gaulle, Rusya ile ilişkileri NATO düzlemi haricinde bağımsız olarak yürütmek istemişti ve günümüze kadar bu durum sürdü. Fransa bu konuda NATO ile her zaman aynı safta durmayabileceğini işaret etmektedir.

Almanya, Suriye sorunu ile alakalı olarak özellikle mülteci konusunun çok ciddi bir konu olduğunu görmektedir. Bütün AB ve NATO liderleri arasında en son iki defa Türkiye'ye birebir görüşmelere gelen Merkel olmuştur. Ayrıca Almanya'da Rusya ile alakalı tarihten gelen önemli endişeler olduğunu da unutmamak gerekir. 1950 yılında Alman lider Adanauer, "Kore, Almanya için bir elbise provadır" demiştir. Sovyetler Birliği'nin Kore'den sonra Avrupa'daki savaş sonrası belirlenen ve Batı ve Doğu'yu ayıran kırmızı çizgileri açacağı endişesi oluşmuştu. Bu endişeler Ukrayna krizi ile beraber Rusya'nın Suriye'de durdurulamayan bir ilerleme göstermesi ile bir kez daha gün yüzüne çıkmıştır.

Diğer NATO ülkelerinden örneğin Norveç'in insan hakları bağlamında Kürtlerin durumuna özel ilgisi olduğundan PKK/PYD konusunda -ABD kadar olmasa da- Türkiye'nin yaptığı operasyonlara

eleştirel bir tavrı söz konusudur. Bununla beraber Türkiye'nin güvenliği ile alakalı duruşunu da daha kapsamlı bir empati ile anlamaktadır. Yüksek düzeyli NATO toplantılarında Türkiye'nin bölgesel ve küresel bir güç olarak NATO ve AB dışında diğer bölgelerle ilişkilere girmesini çok normal ve olumlu görüyor ve Türkiye'nin bu açılımlarının NATO'ya da yararı olacağını düşünüyor. Gerçekten de Türkiye, NATO dışındaki dengeleri de takip etmelidir. İsrail'in ise Suriye'de Rusya'nın yerleşmesi, Hizbullah'ın sınırsız hareket alanı ve İran ile nükleer anlaşma sonucunda Türkiye'ye yakınlaşmaya çalışması Türkiye tarafından değerlendirilmesi gereken bir husustur.

SONUÇ

NATO, Suriye krizinde kurumsal olarak bir rolü olmamasına rağmen, krizin küresel bir şekilde yayılan büyüklüğü, NATO üyelerinin konu ile ilgileri ve Rusya'nın müdahalesi sonrasında artan endişeler dolayısıyla Suriye hakkında bir politika geliştirme mecburiyeti olduğunu hissetmeye başlamıştır. Fakat şu ana kadar NATO üyeleri arasında üzerinde anlaşılmış ve geleceğe yönelik belirgin bir politika bulunmamaktadır. Doğrudan askeri müdahale yapılması şu an ne kadar gündemden uzaksa da, NATO, Suriye içindeki iç savaşın bitirilmesi konusunda savaşan gruplar arasında hangi grupların daha çok etkili olabileceği konusunda da tam bir ortak anlayış ortaya koymamaktadır. Bu noktada Türkiye'nin PYD konusunda hassasiyeti ve kendi ülke içi düzeni ile alakalı durumları göz ardı etmemelidir.

Bununla beraber 1991 Körfez ve 2003 Irak savaşlarında Türkiye'nin önleyici güç konuşlandırılması taleplerini NATO yavaştan ve isteksiz olarak karşıladıysa da Suriye savaşı sırasındaki aynı talepleri sorunsuz ve süratli bir şekilde karşılamıştır. Ayrıca Suriye savaşı süresince Türkiye, NATO'dan 4. madde çerçevesinde üç ayrı acil toplantı talep etmiş ve her toplantıda NATO Türkiye'ye desteğinin tam olduğunu açıklamıştır.

NATO Suriye savaşından dolayı Doğu Akdeniz’de caydırıcı strateji izlese de Doğu Avrupa’da daha ciddi bir askeri caydırıcılık stratejisi uygulamak istemektedir. İki bölge arasındaki Rus öncelikleri farklıdır. NATO’nun Suriye konusunda Rusya’nın müdahalesine bakış açısı, Rusya’nın Ukrayna müdahalesine ve dolayısıyla Doğu Avrupa üzerinde oluşturduğu tehdide göre daha belirsizdir.

NATO’nun, Türkiye’nin coğrafik ve deneyimsel birikimlerinden yararlanması, Suriye krizi konusunda daha etkili bir politika geliştirmesi konusunda büyük önem teşkil etmektedir. Geçen zaman Türkiye’nin krizin ilk aşamalarında proaktif ve uzun vadeli bir anlayışla önerdiği güvenli bölge teklifinin birçok stratejik insani ve politik problemin de önüne geçmesi açısından etkili olabileceğini göstermiştir. Mülteci krizi konusunda ev sahipliği yapması ve insani yardımlarda bulunması ile Türkiye’nin bölgesel ahlaki sorumluluğu fazlasıyla yerine getirmesinin dışında, NATO bakımından da bölge ile alakalı stratejik kararların alınması ve hayata geçirilmesi açısından Türkiye vazgeçilmez bir üye ülkedir.